

Milli Saraylar Daire Başkanlığı, *MS BELGELER*, I, İstanbul 2007, 224 s.

Mimarisi, yerleşim düzeni, objeleri ve kullanıldığı dönemi çeşitli yönleri ile günümüze taşıyan Milli Saraylarımızla ilgili, birinci elden malzemeye dayanılarak yapılmış çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Saraylarımızın inşâ süreçleri, mimarî kadroları, kullanımları, mekân işlevleri, yerleşim düzeni, kent ve toplum yaşamı içindeki ilişkisi gibi hususlar araştırmacıların ilgisini

beklemektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesinde yer alan saray, köşk ve kasırlarımız, sadece göz alıcı mimarileri ile değil, tanıklık ettikleri dönemlerin izlerini hâlâ üzerinde taşımaları ile de siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel tarihimiz bakımından önem taşırlar. "Yaşamın mimariyi şekillendirdiği" olgusundan hareketle bu saltanat yapılarının mimarî tasarımlarından Osmanlı devlet yapısı, hanedan yaşamı, Tanzimat'a/Batılılaşmaya olan yaklaşımının ipuçlarını yakalamak mümkündür.

Milli Saraylar Daire Başkanlığı, XIX. yüzyıl saray, köşk ve kasırlarımızın etrafında şekillenen siyasî, kültürel, ekonomik ve sosyal gelişmelerle ilgili birinci elden kaynak malzeme sağlayarak konu ile ilgili çalışmalara bir katkı sağlamak amacı ile *Milli Saraylar (MS) Belgeler* dergisini bilim dünyasının ve araştırmacıların istifadesine sunmaktadır.

Toplam 8 belge dosyasından teşekkül eden derginin ilk dosyası (s. 7-37), Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'ndaki asansörüne ilişkin projeler ve keşif defterleri ile ilgilidir. Hem engelli ziyaretçilerin Sarayı gezmeleri için

tahsis edilmek hem de Gazi'nin anısını canlı tutmak amacı ile bu asansör 2004 yılında onarılmış ve çalışır hale getirilmişti. Ancak o dönemde asansör ile ilgili çok fazla bir bilgi tespit edilememişti. Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın Cumhuriyet devri saray evrakının tasnifi sırasında sözkonusu asansörün projelendirme ve imal süreçlerine ilişkin net bilgilere ulaşıldı. Derginin bu ilk dosyasında işte bu belgeler neşredilmiştir. Asansör aksamının İsviçre'den İstanbul'a nakli, montajı, asansör mahallinin inşası ve bu işe imzasını atan mühendis, inşaat kalfası gibi kişilerle ilgili malumatın yanı sıra maliyete ilişkin veriler de dosya içindeki belgelerden tespit edilebilmektedir.

Dolmabahçe Sarayı'nın en görkemli salonu olan Muayede Salonu'nun kubbesi ve diğer bazı yerlerindeki onarımlarla ilgili belgelerin yer aldığı ikinci dosya (s. 38-45), belgelerin ait olduğu dönemin padişahı II. Abdülhamid'in bu sarayın bakım onarımı ile bizzat ilgilenmesini göstermesi bakımından da önemlidir. Çeşitli dönemlerde yaşanan depremlerde adı geçen sarayın aldığı hasar ve tamiratın yavaş gitmesinden dolayı padişahın

ikazı gibi hususlar belgelerde yer alan alt başlıklardan sayılabilir.

Üçüncü dosya ise (s. 46-117) son Halife ve veliahd Abdülmecid Efendi'nin şehzadelik yıllarında yaptığı harcamaları ile ilgilidir. Milli Saraylar Hazine-i Hassa Arşivi'nde yeralan ve Halifenin şehzadelik, veliahdlık ve son olarak da halifelik yıllarından kesitleri içeren belgelerden bir bölümü bu dosyada neşredilmiştir. Belgeler, 1906-1912 yılları arasına tarihlenen toplam 12 adet aylık bütçe muhasebe icmalî ve bunlara ilişkin makbuz ve faturalardan oluşmaktadır. Bir bölümü II. Abdülhamid'in saltanat yıllarına, ikinci bölümü ise II. Meşrutiyet dönemine ait harcama faturaları ve bütçe icmalleri, XIX. yüzyıl sonlarında bir Osmanlı hanedan üyesinin yaşamından örneklemeler sunması bakımından dikkat çekicidir. Şehzadenin giyimden gıdaya alışveriş yaptığı mağaza ve ticarethaneler, kitabeveleri, eczaneler, sanat evleri, özel doktorları, bahçıvanları ve elektrik, telefon, havagazı gibi genel giderlere ilişkin makbuz ve faturalar, son dönem Osmanlı şehzadelerinin pek de bilinmeyen özel hayatlarına ilişkin ipuçları sunmaktadır.

Dördüncü dosya (s. 118-152) Veliâhd Yusuf İzzettin Efendi'ye ayrılmıştır. Dosyanın birinci bölümde, Yusuf İzzettin Efendi'nin eşi Nazende Hanım'a kendi el yazısıyla yazdığı mektuplardan teşekkül etmektedir. Hukuk, eğitim, basın, şiir ve şairler, kadının toplumdaki yeri, Osmanlı toplumda hak arama, devlet idaresi ve hukuk bilgisi gibi daha birçok toplum meselesi Yusuf İzzettin Efendi tarafından Avrupa'daki örneklerle mukayeseli olarak ele alınmaktadır. Dosyanın ikinci bölümünde ise, Yusuf İzzettin Efendi'ye yaşamının son yıllarına doğru arız olmaya başlayan takınaklı düşünce halleri ve buhranlı ruhi durumuna ilişkin belgeler yer almaktadır. Yusuf İzzettin Efendi'nin, hayatının son yıllarında veliâhdlik makamından iskat edileceği ve kanser hastası olduğuna dair düşüncelerden mustarip olduğu bu dosyanın ilk bölümündeki belgelerle ortaya konmaktadır. Yusuf İzzettin Efendi'yi teskin üzere devrin en önde gelen devlet adamları ve tıp otoritelerinin yazılı ya da şifahi teminatlar vermelerine rağmen yine de Veliâhdın fırtınalı ruhuna merhem olamadıkları sözkonusu belgelerden anlaşılmaktadır. Bir Osmanlı hanedan

üyesini hayata dair düşünceleri ve psikolojisi ile tanıtmayı amaçlayan bu dosyanın, yaklaşık 100 yıl önce kanser hastalığının tıp otoriteleri tarafından nasıl değerlendirildiğini yansıtmaları bakımından da ilgi çekici olduğu düşünülmektedir.

MS Belgeler dergisinin beşinci dosyasında (s. 153-165), Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1 Temmuz 1927'de Cumhurbaşkanı olarak İstanbul'a ilk gelişi ile başlayan ve 1960'lı yıllara kadar devam eden Milli Sarayların *Riyaset-i Cümhur Makamı* olarak kullanılış süreci ile ilişkili belgeler ele alınmaktadır. Dosya, Cumhurbaşkanlığı Makamı'nın konuğu olarak Ankara ve ardından da İstanbul'da konuk edilen Afgan Kralı Amanullah Han'a Dolmabahçe Sarayı'nda verilen resepsiyonda hizmet eden Tokatlıyan Otel lokantası personeline ilişkin resimli kimlik belgelerinden müteşekkildir. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Cumhuriyet dönemi saray evrakı arasından seçilen bu belgelerin İstanbul kent tarihi çalışmalarında değerlendirilebileceği umulmaktadır.

Çanakkale Savaşı muzafferiyeti üzerine Sultan V. Mehmed Reşad tarafından kaleme alınan *Gazel-i Hümayun'a* yazılan *Tahmisler* (kelime anlamlı *beşe tamamlama* olan

bir edebi tür) ise yine Milli Saraylar Hazine-i Hassa Arşivi belgeleri arasından seçilmiş olup derginin altıncı dosyasını (s. 166-187) oluşturmaktadır. Tahmislerin, yazarlarının kendi el yazıları ile kaleme alınmış asıllarının neşredilmiş olması ve aralarında Yahya Kemal Bey (Beyatlı), İbrahim Alaaddin Bey (Gövsâ), Şaire Nigar Hanım gibi isimlerin bulunması ve son olarak da Tahmislerin ilk gönderildikleri Dolmabahçe Sarayı'nın evrakı arasında bulunması, bu dosyanın özgün taraflarından olarak değerlendirilmektedir.

Derginin son iki dosyası ise (s. 188-223) Halife Abdülmecid Efendi Kütüphanesi'nde mevcut nizamnamelerden seçilmiştir. II. Meşrutiyet ile beraber kadının toplumsal yaşamda almaya başladığı aktif rolü vurgulayan nizamnameler konu bakımından birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

Özelde XIX. yüzyıl sarayını muhtelif yönleri ile incelemek, genel olarak ise Türk kültür ve medeniyet tarihi ile ilgili yapılacak çalışmalara kaynak malzeme sağlamayı ilke edinen *MS Belgeler* dergisi, ele aldığı belgelerle ilgili derin analizlere yer vermekten çok, olabildiğince çok miktarda belgeyi belli bir konu bütünlüğü içinde sunmayı amaçlamıştır. XIX. yüzyılda inşa edilen Osmanlı sarayları ve bu saraylar etrafında şekillenen entelektüel birikimi belgelerle ortaya koymayı amaçlayan *MS Belgeler* dergisi, dönemle ve konuyla ilgilenen araştırmacılara kaynak malzeme sağlamayı hedeflemektedir. Bu vesile ile de Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi ile ilgili araştırmalara mütevazı bir katkı sağlanması ümit edilmektedir.

T. Cengiz GÖNCÜ